

POMEN KULTURNO-UMETNIŠKE DEJAVNOSTI MED SLOVENSKIMI IZSELJENCI¹ – ZAHODNA EVROPA

Marina Lukšič-Hacin

COBISS 1.01

Osnovni namen pričujočega članka je izpostaviti pomen kulturno umetniške dejavnosti med slovenskimi izseljenci v zahodnoevropskih državah, predvsem v povezavi s procesi ohranjanja narodne identitete, ki so hkrati tudi posredniki slovenske kulture okolju, v katero so se priselili naši ljudje.

»ZAPISANA ALI ZAPETA SLOVENSKA BESEDA JE DEL NAŠE KULTURNE DEDIŠČINE NE GLEDE NA KRAJ BIVANJA!« (BEKŠ 1999, 2)

Slovinci, ki so odšli v zahodnoevropski prostor, so naseljeni po različnih državah in se srečujejo z različnimi pravnopolitičnimi in gospodarskimi sistemi, ki jim krojijo različne razmere in pogoje za življenje in delo. Le-to pa je povezano tudi z bilateralnimi pogodbami, ki jih je Slovenija sklenila s posameznimi državami.² Situacije, v katerih so se ljudje znašli so različne, vseeno pa med njimi lahko najdemo nekaj stičišč, ko govorimo o kulturno-umetniški dejavnosti med Slovenci, ki živijo v

¹ Pojem izseljenec je uporabljen v pomenu pojma mednarodne migracije kot ga opredeli klasična sociološka migracijska teorija. Mednarodne migracije (izseljenstvo) so med drugim opredeljene s prestopom državne meje in z vsaj enim letom bivanja v tujini (Klinar 1976, 17-18).

² Zaradi pravno in diplomatsko slabo zasnovanih in vpeljanih meddržavnih dogovorov, glede dopolnilnega šolanja otrok zdomcev v tujini, je delo naših prosvetarjev skrajno otežkočeno, omejeno in za mnoge nerazumljivo. (...) Delo naših učiteljev v tujini ne sme biti delegirano in časovno omejeno. Učitelj ne more uspešno poučevati, če ne pozna okolja, v katerem dela in iz katerega izhajajo njegovi dijaki. (...) In prvi pogoj je, da se pripravi nov zakon o mednarodnem šolskem sodelovanju, dopolnilnem poučevanju in vse, kar spada zraven in se ga predloži parlamentu v Strasburgu, kajti šolska problematika je najbolj otežkočena ravno v državah, članicah EU.« (Rakuš 1995, 37).

Po konstituiranju Slovenije kot nacionalne države je prišlo do povsem novih bilateralnih pogodb z nekaterimi evropskimi državami, z drugimi pa do neke vrste obnovitve pogodb, katerih podpisnica je bila pred tem SFRJ. Tako imajo Slovenci po evropskih državah različne statuse. V prihodnosti, sploh pa z vstopom Slovenije v EU, naj bi te razlike izginile. Migracijska politika naj bi se med državami EU postopno poenotila. To pa zahteva skupen jezik ne le pri migracijski politiki v ožjem pomenu besede (dotok, priselitev novih ljudi), ampak tudi v migracijski politiki v širšem pomenu besede (dotok, odnos do priseljencev in njihovih potomcev, multikulturalizem/interkulturalizem) ob upoštevanju Deklaracije o človekovih pravicah in ostalih dokumentov, ki na njej temeljijo. To pa predstavlja trd oreh, saj so razlike v odnosu do priseljencev med omenjenimi državami zelo velike.

državah Zahodne Evrope, in o pomenu te dejavnosti tako za ohranjanje slovenstva kot tudi za seznanjanje okolij priselitve s slovensko kulturo.

Povsod so se začeli posamezniki med seboj združevati, se organizirati v različna društva, združenja, sekcije in dejavnosti. Pri tem so seveda upoštevali pravila, ki veljajo za priseljence v državi, v katero so se priselili. Nameni in cilji so se razlikovali, a večina med njimi je v ospredje postavila delovanje na kulturnem in socialnem področju, pa naj govorimo o prvih društvih Slovencev po svetu, ki so nastajala konec devetnajstega in v začetku dvajsetega stoletja ali o društvih po drugi svetovni vojni. O tem nam priča npr. leta 1926 ustanovljeno Slovensko delavsko društvo Aumetz,³ ki je eno najstarejših rudarskih združenj slovenskih izseljencev v Franciji. Osnovni namen je bil, »da ohranijo jezik, navade, običaje, narodno pesem in rešujejo osnovne socialne probleme, ki so zadevali državljanstvo, zaposlitev, nastanitev in delavske pravice.« (Cimerman 1997, 39).

KULTURNO-UMETNIŠKA DEJAVNOST MED SLOVENSKIMI IZSELJENCI

Dejavnost izseljenskih organizacij, društev je (bila) pestra in večji del tako ali drugače povezana s kulturno umetniškim področjem. Prav tako moramo vsaj bežno omeniti še športno dejavnost,⁴ ki jo, glede na pomen in prisotnost med izseljenci, lahko uvrstimo vzporedno kulturno umetniški dejavnosti, a o njej v nadaljevanju ne bomo govorili.

Kulturno-umetniška dejavnost je lahko individualna, ko govorimo o posameznikih ustvarjalcih, ali organizirana. V prvem primeru so posamezniki aktivno vključeni v življenje in delo izseljenske skupnosti ali pa tudi ne. S svojim delom se ukvarjajo individualno kot pisatelji, pesniki, glasbeniki, slikarji, kiparji, fotografi, igralci itd. in vanj vpletajo lastno izseljensko izkušnjo. Organizirajo prireditve, razstave in to v sodelovanju s slovenskimi institucijami ali organizacijami, organizacijami okolja ali v sodelovanju z izseljenskimi društvi. Prireditve so namenjene slovenskemu okolju, slovenskim izseljencem, največkrat pa širšemu okolju in svetu, v katerem živijo in delajo. Temu okolju hkrati predstavljajo tudi slovenski prostor in kulturo. »Slovenski rojak Karlo Pesjak, ki že dalj časa živi in ustvarja v mestu Hässleholm v južni Švedski (...) najraje išče in v objektiv ujame slovensko naravo in pokrajino ter s tem predstavlja ljubezen do domovine. Dve umetnini je odkupilo švedsko podjetje 'Telja', ki se ukvarja s telefonijo in je največje v tej panogi. Motivi so že predstavljeni na telefonskih karticah Telije, torej gre za prenosno mini razstavo po vsej Švedski.« (Zorin 1997a, 39). Posamezniki s svojim delom tako na specifičen način predstavljajo izseke

³ Association des Travailleurs Slovène d'Origine – ATSO (Cimerman 1997, 39).

⁴ Športna dejavnost je med izseljenci močno prisotna in jih tako na svoj način povezuje in združuje. Tako se šport med izseljenci pojavi kot pomembni mehanizem ohranjanja identifikacije z izvornim okoljem.

iz slovenskega utripa in jih približajo okolju, v katerem delajo in živijo. V primeru organiziranosti pa je kulturno-umetniška dejavnost povezana z izseljenskim društvi in organizacijami (dramske skupine, pevski zbori, instrumentalne skupine in ansambli, folklorne skupine, literarni krožki ali sekcije itd), s poukom slovenskega jezika, s cerkveno dejavnostjo, včasih pa tudi z množičnimi mediji, kot so glasila izseljencev ali za izseljence ter radijskimi in televizijskimi oddajami.

Opisana aktivnost, naj bo individualna ali organizirana, je za zunanjega opazovalca vidna ob različnih prireditvah, festivalih in srečanjih. Glede na to lahko kulturno umetniško dejavnost med Slovenci v državah zahodne Evrope pregledno razvrstimo v tri skupine:

1. Dejavnosti, povezane z nastopi gostujočih skupin ali posameznikov iz Slovenije za slovenske izseljence. Organizatorji so (bila) posamezna izseljenska društva, včasih v sodelovanju z različnimi društvi in s posameznimi slovenskimi ambasadami,⁵ Slovenska izseljenska matica, zadnja leta pa se aktivno vključujeta še Slovenski svetovni kongres s svojimi matičnimi organizacijami po evropskih državah in Slovenija v svetu. Pred 1990 je bila ta dejavnost predvsem pod okriljem Slovenske izseljenske matice, ki je prirejala tudi tradicionalne turneje in izlete na obisk k izseljencem. »Na poti v Severno Francijo. Koliko je potomcev rudarjev, »knapov«, ki so šli iskat svojo srečo v rudarske brevirje Francije, kjer so nastale cele naselbine naših ljudi, ki zdaj, ko je rudarska mrzlica zamrla, bojujejo svoj boj za ohranitev jezika, navad, dediščine. (...) Slovenska izseljenska matica prireja (...) tradicionalne turneje, ki ohranjajo žive stike z domovino.« (Cimerman 1991, 16). Pogosto so (bili) na prireditve vabljeni tudi pripadniki drugih priseljenjskih skupnosti in predstavniki lokalnih ali državnih institucij. »V Hildnu (Nemčija) je v organizaciji Slovenskega društva Maribor nastop skupine tako prevzel občinstvo, da je prišlo do očitne simbioze med nastopajočimi in poslušalstvom, na čelu z županjo, dr. Ellen Widerholz in njenimi sodelavci.« (Rogelj 1992, 7).
2. Obiski izseljenskih skupin ali posameznih ustvarjalcev v Slovenijo. Kulturne prireditve so v teh primerih lahko organizirane na ravni države ali bolj lokalno, npr. ob primerih pobratenja ali občasnega sodelovanja nekaterih slovenskih občin s posameznimi izseljenskimi društvi po Evropi. Na ravni države moramo omeniti tradicionalna 'Srečanja v moji deželi', ki jih spremljajo številne kulturno umetniške prireditve in so (bila) v organizaciji Slovenske izseljenske matice. Danes podobna srečanja organizirata tudi Slovenski svetovni kongres in Slovenija v svetu. Številni pevski zbori slovenskih izseljencev so sodelovali na tradicionalnih srečanjih v Stični. Prav tako pa cerkev oz. slovenski župniki, ki delujejo med Slovenci

⁵ Poglejmo primer: »V mesecu januarju in februarju je v Stockholmu, evropsko znani arhitekt Jože Plečnik, s svojimi razstavljenimi deli predstavljal duhovno bogastvo slovenskega človeka. Razstava je odprta v Švedskem arhitekturnem muzeju. Za odprtje razstave ima največ zaslug naš veleposlanik g. Ivo Vajgl, skupaj z našim rojakom g. Kovačem, ki tukaj na daljnem severu skrbi za predstavitev Slovenije tudi na področju umetnosti.« (Podvinski 1994, 33).

po svetu, občasno organizirajo obiske v Slovenijo, ki so povezani s kulturnim dogajanjem vsaj na lokalni ravni, če ne širše.

3. Dejavnost, ki se odvija s sodelovanjem izseljencev med seboj znotraj posameznih držav po društvih, med društvi in ponekod na ravni zveze, lahko pa tudi med izseljenskimi društvi iz različnih evropskih držav. Večina srečanj in prireditev je povezanih s slovenskimi državnimi prazniki (npr. 8. februarjem), z državnimi prazniki okolja priselitve ali z verskimi prazniki. Poleg tega pa omenimo še jubilejne obletnice posameznih društev, tradicionalna letna srečanja izseljenskih društev, festivale in slovenske dneve,⁶ zaključek šolskega leta, martinovanje,⁷ materinski dan, miklavževanje, božič in novo leto, pustovanje itd. Nekateri kulturni dogodki so povezani tudi z romanji slovenskih vernikov, npr. v Vadsteno (Švedska)⁸ ali v »Marijino božjepotno središče v Švici – k Naši ljubi Gospe einsidelnski.« (Podgoršek 1995, 35), kamor prihajajo Slovenci iz Švice, kneževine Liechtenstein pa tudi iz Avstrije in Nemčije.

Tretja skupina dejavnosti, ki vključuje Slovence po svetu kot permanentne akterje, je najpomembnejša, če jo ocenjujemo s stališča pomena, ki ga ima le-ta za vzdrževanje (prva generacija) ali vzpostavljanje (potomci) narodne identitete pa tudi za predstavljanje slovenske kulture v drugih kulturnih/družbenih okoljih. Prav zato si bomo v nadaljevanju podrobneje ogledali kulturno umetniško dejavnost med Slovenci, ki živijo v državah zahodne Evrope. Z omenjenega vidika ima največji pomen organizirana dejavnost (pa naj bo na prireditvi predstavljen posameznik ali skupine). Organizirana kulturno umetniška dejavnost je pomembno povezana z izseljenskimi društvi in organizacijami, z dopolnilnim poukom slovenskega jezika, s cerkveno dejavnostjo in z mediji, kot so glasila, časopisi, radijske in televizijske oddaje. Velika večina društev združuje številne sekcije oz. dejavnosti: kulturne sekcije, dramske sekcije, zabavnoglasbene skupine in ansamble, ročna dela (klekljanje – idrijska čipka), folklorne skupine, literarne krožke, instrumentalne skupine, pevske zборе (otroške, ženske, moške, mešane), tečaje slovenskega jezika za odrasle in otroke, literarne večere, okrogle mize, razstave, predavanja (o kulturi, jeziku, zgodovini,..). V svojih prostorih skrbijo za knjižnice s slovenskimi knjigami ali pa v sodelovanju s krajevnimi institucijami zagotavljajo, da imajo v javnih knjižnicah tudi slovenska dela. Dejavnost je največkrat tesno povezana z dopolnilnim poukom materinega jezika in učitelji(ce) so pomembni akterji, ki skrbijo za to, da se ta dejavnost neprestano obnavlja. Poleg učiteljev mora-

⁶ Slovenci, ki živijo v zahodnoevropskih državah, letno ali na več let prirejajo srečanja društev iz ene ali večih držav. Ta srečanja se različno imenujejo: slovenski dan ali slovenski festival. Slednjega že vrsto let prirejajo društva na Švedskem, slovenski dan pa srečamo npr. v Nemčiji: »Če se hočemo ljudje poznati in razumeti, se moramo srečati. Ta namen ima tudi župnijski praznik Slovenski dan, ki ga že vrsto let prirejamo v okviru naše prostrane župnije izmenoma v Nürnbergu in Ingolstadt. (...) Po maši se je slovesnost nadaljevala v župnijski dvorani v prijateljskem srečanjem ob glasbi.« (GS 1997, 24).

⁷ »Martinovanje se je začelo s sv. Mašo v cerkvi sv. Elizabete. Zapele so tudi simpatične, mlade gostje iz Slovenije – Vesele Štajerke.« (Konda 1998a, 37).

⁸ Več o tem v: Lukšič-Hacin 2001, 97-98.

mo omeniti še slovenske župnike in njihovo skrb za slovensko kulturo v različnih kulturnih okoljih. Težko je govoriti o bolj in manj pomembnih dejavnikih, saj so situacije in konteksti v prostoru zahodne Evrope tako različni in enkrat je pomembnejši eden, drugič drugi. Tudi organizacija kulturnih prireditev je v pristojnosti društev ali župnišča ali šole ali je sodelovanje vseh, ki se poleg tega pogosto povezujejo še z društvi drugih priseljencev ali predstavniki priseljskega okolja. Vsekakor pa med različnimi dejavnostmi izstopajo skrb za slovensko besedo, dejavnost pevskih zborov, petje in ples. Pevski zbori delujejo pri društvih pa tudi v župniščih, kjer slovenski jezik ohranjajo s cerkveno in narodno pesmijo.⁹

Omenili smo že, da imajo učitelji in župniki veliko vlogo pri organizaciji in vzdrževanju kulturno umetniške dejavnosti med Slovenci po svetu in njihovo delo nemalokrat ni lahko: »Vladimir Donaj, učitelj slovenskega dopolnilnega pouka, že osmo leto otrokom slovenskih zdomskih družin nadomešča redni stik za ohranitev pravnega pogovornega in knjižnega slovenskega jezika, kulture, nacionalne tradicije in folklore. Zaradi pravno in diplomatsko slabo zasnovanih in vpeljanih meddržavnih dogovorov, glede dopolnilnega šolanja otrok zdomcev v tujini, je delo naših prosvetarjev skrajno otežkočeno, omejeno in za mnoge nerazumljivo. (...) Delo naših učiteljev v tujini ne sme biti delegirano in časovno omejeno. Učitelj ne more uspešno poučevati, če ne pozna okolja, v katerem dela in iz katerega izhajajo njegovi dijaki. (...) In prvi pogoj je, da se pripravi nov zakon o mednarodnem šolskem sodelovanju, dopolnilnem poučevanju in vse, kar spada zraven in se ga predloži parlamentu v Strasburgu, kajti šolska problematika je najbolj otežkočena ravno v državah, članicah EU.« (Rakuš 1995, 37). Poleg tega pa je učiteljevo delo nemalokrat oteženo z velikimi razdaljami, ki jih morajo prevoziti, da pridejo od ene skupine učencev do druge.¹⁰

Na ramenih učiteljic in učiteljev je glavno breme vzgoje mlade generacije, poučevanje slovenskega jezika in seznanjanje s slovensko kulturo in zgodovino. Šolske aktivnosti so v tesni povezavi s kulturno-umetniško dejavnostjo, predvsem pa s skrbjo za aktivne nastope (otroški pevski zbori, recitacije, dramske točke, recitali, plesne skupine itd.) na kulturnih prireditvah. Aktivni šolski dejavnosti se v številnih okoljih pridružuje cerkvena, ki se osredotoča sicer na bogoslužje, a je poleg tega nešteto krat ključna os skrbi za ohranjanje slovenske kulture in jezika v tuje govorečem okolju. Skrbi za govorico se pridružuje tudi skrb za pesem.¹¹

⁹ Slovenski pevski zbor, ki delujejo v zahodni Evropi, imajo tradicionalna srečanja. Pripravljajo jih posamezna pevska društva vsake dve leti. 1996 je bilo sedmo srečanje te vrste (Černe 1996, 36).

¹⁰ Več o razmerah na šolskem področju za primer Švedske lahko najdete v: Lukšič-Hacin 2001, 302-304.

¹¹ »Poleg skrbi za lep slovenski jezik je pomembna tudi skrb za prijetno zapeto slovensko cerkveno in narodno pesem. (...) Slovenska skupnost v Goteborgu, oziroma njen zbor, je tako sodeloval pri polnočni sveti maši ...« (Podvinski 1994, 33). V povezavi s cerkveno dejavnostjo so organizirani tudi koncerti, ki se včasih odvijajo v cerkvi: »Popoldan je minil v druženju pod streho Dorfzen-truma, kjer je že omenjeni pevski zbor priredil uspel koncert. Naslovil ga je 'S pesmijo skozi cerkveno leto' ter dodal še nekaj narodnoumetnih in domoljubnih pesmi.« (Podgoršek 1995, 35).

Na koncu moramo še enkrat omeniti pomen tiska, npr. društvena glasila ali časopisi za širšo javnost, ki skrbijo za objavo slovenskih (ali dvojezičnih) informativnih prispevkov, poročil, za prevode literarnih in zgodovinskih tekstov ali za objavo izvirne poezije in proze. Prav tako so pomembni radijski in TV prispevki, za katere skrbijo uredniki oddaj Slovencev po svetu. Skrb za knjigo je, poleg skrbi za jezik v besedi in pesmi, prav tako v ospredju. Ko govorimo o ustvarjalcih – posameznikih, moramo nujno omeniti obsežno trilogijo Slovenska izseljenska književnost,¹² ki skuša ovrednotiti in približati bralcu kulturno-umetniško dejavnost med slovenskimi izseljenci po svetu, pri tem pa dosledno upošteva doma ustaljene kriterije ocenjevanja literarne umetnosti. Poleg izvirnih slovenskih del so pomembni tudi stiki, ki jih v svetu književnega ustvarjanja pletejo prevodi izvirnikov v druge jezike, v našem primeru iz slovenščine v tuje jezike ali obratno, prevodi tujih avtorjev v slovenščino. Tkanju vezi skozi tako opisano razmerje je bila posvečena tudi razstava Kulturni stiki med Švedsko in Slovenijo, ki je bila organizirana v Sloveniji, letos pa je bila v Stockholmu organizirana razstava z naslovom Slovenska literatura v švedščini.¹³

Ko govorimo o pomenu kulturno-umetniške dejavnosti med izseljenci, moramo nujno izpostaviti njeno veliko vlogo za ohranjanje narodne identitete pri prvi generaciji migrantov, še bolj pa pozneje pri njihovih potomcih. Kulturno-umetniška dejavnost je tako namenjena samim izseljencem, včasih pa tudi okolju, v katero so se priselili, in to je drugo pomembno težišče, ki ga moramo izpostaviti. Glavni namen tovrstne dejavnosti je, da seznanijo novo okolje s slovensko kulturo in tradicijo. Običajno ob tem poteka sodelovanje med društvi priseljencev iz različnih držav ali s kulturno-umetniškimi društvi večinskega okolja. Danes, ko se Slovenija vključuje v procese evropske integracije in jo zajemajo procesi globalizacije, je to težišče vse pomembnejše tako za Slovence po svetu kot za samo državo Slovenijo in njeno prepoznavnost.¹⁴ Celotno medetnično sodelovanje¹⁵ temelji na sodobnih političnih trendih priznavanja multikulturalizma oz. interkulturalizma, tolerance do različnih in upoštevanja koncepta človekovih pravic. Prireditve in dejavnosti se odvijajo na državni ravni,

¹² Trilogijo sta uredili Janja Žitnik in Helga Glušič. Delo nudi »celovitejši pregled književnosti slovenske diaspore.« (Žitnik 1999, 13).

¹³ Slovensko švedsko društvo, ki je bilo ustanovljeno 1994 v Ljubljani, je maja 1997 v avli Filozofske fakultete pripravilo prvo razstavo o slovensko švedskih kulturnih stikih. Marca 1998 je v sodelovanju z Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani organiziralo razstavo Kulturni stiki med Švedsko in Slovenijo. Februarja leta 2000 je bila v prostorih SAZU organizirana razstava Slovenski pesniki in pisatelji v švedskih prevodih od leta 1895. V začetku letošnjega leta (24. april-13. maj 2001) pa je bila v Stockholmu razstava z naslovom Slovenska literatura v švedščini. Organizator je bilo Društvo švedsko-slovenskega prijateljstva iz Stockholma.

¹⁴ Omenimo še podatek, da je »Občinski svet občine Domžale (...) že pred časom sklenil, da se SD Slovenija Rūti ob njihovi dvajsetletnici in petnajstletnici sodelovanja podeli bronasta plaketa občine Domžale. (...) Priznanje prejmejo za promocijo občine Domžale v tujini, za prispevek k ugledu in razvijanju ter krepitvi prijateljstva med občino in društvom.« (Vojska 1997, 39).

¹⁵ Tu je mišljeno organiziranje medkulturnih razstav ustvarjalcev, zborovskih in folklornih srečanj, medkulturnih festivalov in kulturnih večerov itd.

še pomembnejše pa so tiste, ki so lokalno opredeljene in zajamejo domačine kot akterje skozi spekter razlik med njimi.

Tako lahko beremo: »V berlinski občini Mitte (..) je sedež nemško-madžarske družbe. (..) Cilj le-te je med drugim tudi kulturna izmenjava in medsebojno spoznavanje ter kulturno spoznavanje ter kulturno dopolnjevanje v Berlinu živečih tujcev. (..) Tako je bila v sklopu omenjenih ciljev (..) predstavitev slovenske pesmi in ljudskega plesa, namenjena širšemu krogu občinstva.« (Konda 1998, 37). Ali: »Medkulturna prireditve v Bregenzu. Praznovanju v počastitev 1000. obletnice prve omembe Avstrije se je pridružila tudi zahodna dežela Predarlška. Ta je obhajala omenjeni jubilej s svojimi priseljenci. Geslo prireditve je bilo 'Deželica nas vseh'. Takšen način obhajanja je prav gotovo zelo pomemben, saj si Avstrije brez teh ljudi ne moremo predstavljati. (..) V dopoldanskem času so pripravili stojnice in ponudili domače jedi in pijačo. Slovenska skupnost je pripravila kranjske klobase, potico in štajerska vina. V pol ure je vsaka skupina na prostem prikazala kulturni program s plesom, petjem ali igranjem. (..) Pozornost so pritegnile narodne noše in slovenske pesmi. (..) Prireditve so s svojo navzočnostjo počastili deželni glavar, župan mesta Bregenz ter druge pomembne osebnosti iz političnega in kulturnega življenja.« (P.C. 1996, 20-21). Komentar na predstavljene citate pa bi lahko povzeli z novim citatom: »Umetnost združuje kulture. Te besede so si za vodilo vzeli člani odbora za tujce v kraju Dreieich pri Frankfurtu, ko so pred časom začeli pripravljati mednarodno razstavo umetniških del ustvarjalcev, ki živijo v tem okolju. Član tega odbora in predstavnik Slovencev je tudi Bojan Šeme, dolgoletni aktivni sodelavec in član društva Sava Frankfurt. Vse svoje moči je zastavil, da bi se enakovredno pridružila tudi naša slovenska skupnost in preko nje država Slovenija.« (Upravni odbor 1997, 38)

Ne le da so za Slovence po svetu in slovensko kulturo te prireditve pomembne, ampak bi se iz tega tudi mi v Sloveniji lahko kaj naučili, kar bi vplivalo na naš odnos do preživetja kultur, ki so jih priseljenci prinesli s seboj v Slovenijo, in na sožitje med nami. Kako lahko priseljska skupnost v okolju, ki je interkulturno razpoloženo, pusti sledove lastne, s seboj prinesene kulture in simbolov, nam kaže idrijska čipka, ki so jo v Aumetzu sprejeli za svoj simbol. O tem lahko preberemo: »Prav na dan nastopa SIM v Aumetzu, je bil na televiziji prenos kviza iz Pariza, kjer so se pomerili v splošnem znanju predstavniki posameznih občin Francije. Ta dan je nastopal tudi župan Aumetza – po narodnosti sicer Francoz, ki pa je nasprotni ekipi izročil tradicionalno darilo Aumetza, idrijsko čipko! Komentiral je, da je to slovenski spominek, ki je povsem prešel v zavest Aumetza.« (Rogelj 1992, 7).

Pregled o kulturno-umetniški dejavnosti med Slovenci, ki živijo po državah zahodne Evrope, kaže na pestro aktivnost. Vseeno pa v zadnjih letih zasledimo, da število aktivnih udeležencev in poslušalcev pri dejavnostih in na prireditvah upada. Podobno upada število članov izseljenskih društev, težave so s poukom slovenskega jezika, saj upada število učencev. Razlogi za to so različni. Najpomembnejši je gotovo staranje populacije, ki nima 'živega dotoka'. V nadaljevanju se bomo osredotočili

predvsem na razloge, ki se nahajajo znotraj same kulturno-umetniške dejavnosti, predvsem njene vsebine.

V nekaterih društvih so v želji, da bi dejavnost oživili, izpeljali ankete med udeleženci prireditvev. »Organizator Pro Cultura Slovenia je ob prireditvi izvedlo zanimivo anketo o tem, kakšne vrste prireditvev si publika v bodoče najbolj želi. V zadnjih letih je namreč društvo organiziralo več kulturnih prireditvev, ki so se po svoji naravi zelo razlikovale. Na programu so bile gledališke predstave, kulturnozgodovinska predavanja ter okrogle mize, na katerih so razpravljali o aktualnih temah (npr. carinskih predpisih, pokojninskem in zdravstvenem zavarovanju ob vračanju v Slovenijo itd.). Rezultati raziskave so do neke mere presenetljivi. Medtem ko ne preseneča, da se večina vprašanih (60%) najbolj navdušuje za gledališke prireditve, je toliko večje presenečenje, da se za okrogle mize (aktualne teme) zanima le okoli 8% anketirancev. Ta ugotovitev se ne sklada z dejstvom, da so okrogle mize vsaj tako dobro obiskane kot gledališke predstave. Vzrok za odstopanje med obiskanostjo prireditvev in rezultati ankete je mogoče pripisati specifičnosti in relativni majhnosti anketnega vzorca. (...) Anketirali smo namreč tiste ljudi, ki so prišli gledat gledališko predstavo.« (Kmecl 1997, 38).

Odlomek izpostavlja nekaj težav, a morda je nekoliko presplošen. Zakaj? V svetu, kjer živimo, se srečujemo z intenzivno diferenciranimi, nehomogenimi kulturami. Pravzaprav je danes težko opredeliti pojem slovenska kultura. Slovenci po svetu pa so še bolj diferencirani, različni. S tem se krči število ciljne publike za nek določen dogodek, kulturno prireditvev na določen, zaželen način, saj ljudje živijo svoj vsakdanjik, bolj ali manj usklajen s svojim svetom, in izbirajo dejavnosti, prireditve po svojem okusu. To je pri selilcih povezano tudi s tem, kar so prinesli s seboj iz izvornega okolja. To jih pritegne, glede na to so aktivni in s tem identificirajo svoje slovenstvo.

SKLEPNE MISLI

Med Slovenci, ki so zapuščali izvorno okolje, je izrazita diferenciacija glede na čas, v katerem so se izselili, in glede na prostor, iz katerega so se izselili (mesto, vas, regija). S seboj so odnesli slovenstvo z vsakdanje ravni življenja.¹⁶ Pestrosti prve generacije dodajmo še v drugih okoljih in v različnih časovnih obdobjih rojene druge in tretje generacije, ki so slovenstvo doživljale na simbolni ravni, skozi ustno izročilo svojih staršev iz časa, ko so starši zapuščali slovensko okolje. Potomci nimajo neposredne socialne/kulturne izkušnje slovenstva. Doživljajo ga na simbolni ravni (ali pa ne). Tako je populacija Slovencev po svetu v teh pogledih izjemno diferencirana, sploh, če upoštevamo, da so prvi Slovenci odšli na tuje že v drugi polovici devetnajstega stoletja. Prav tako pa je po svoje diferencirano in kompleksno okolje, v katero

¹⁶ S seboj so odnesli takratno slovensko kulturo in jo ločeno od izvornega konteksta, ki se je spreminjal, ohranjali v novem okolju. Takšno so predali tudi naprej svojim potomcem.

so se ljudje priselili, kar kontekste dodatno zapleta in medsebojno oddaljuje. Torej bi morala biti dejavnost, namenjena Slovencev po svetu, veliko bolj ciljno naravnana in morala bi upoštevati interese in dinamiko konteksta populacije, ki ji je namenjena.

Dejstvo je, da danes slovenski jezik sam po sebi ni več zadostna motivacija za druženje ljudi po etnični pripadnosti. Za oživitev kulturno umetniške dejavnosti bo potrebno upoštevati to neobvladljivo diferenciacijo populacije Slovencev po svetu in graditi na ciljni ponudbi. Poleg tega pa bo potrebno kulturne vzorce, navade, vsakdanje življenje, ki naj bi bili slovenski, razumeti skozi diferencialni koncept kulture. To pomeni, da enakovredno upoštevamo vse možne alternativne poti, po katerih se vzpostavlja in vzdržuje slovenstvo po svetu, brez vrednostnih predznakov in razvrščanja na boljše in slabše, bolj razvito in manj razvito ali celo primitivno.

V odnosu do navedenega najdemo različna stališča in ocenjevanja posameznih dogodkov in prireditvev med Slovenci po svetu: »V zadnjem času je namreč opaziti čedalje manjše zanimanje Slovencev za kulturne prireditve, kar se je navsezadnje pokazalo tudi na tem glasbenem večeru v Winterthurju. Na žalost resnično toda boleče je dejstvo, da je 'politika grilla, klobas in senfa' pač uspešnejša od kulturne politike.« (Smrekar 1998, 37). Temu stališču bi lahko zoperstavili mnenje, ki pravi: «Veselica pa je lahko tudi danes kulturna prireditev. Pravzaprav je bila veselica v prvotni obliki, ko se je pojavila sredi 19. stoletja, kulturno doživetje. S časom pa se je oblika in vsebina le-te spreminjala. Odvisno pač od tega, kdo jo je prirejal. Prve so se pojavile vsekakor ob cerkvenih praznikih, povezane z žeganjem.» (Konda 1998a, 37-38).

Kranjska klobasa in liter, potice, noše, glasba 'bumpa, bumpa', polka, nagelj in rožmarin, vse to so simboli slovenske t.i. male tradicije oz. ljudske kulture.¹⁷ Ne glede na to, na kateri kulturni 'nivo' vežemo našete simbole, pa je neizpodbitno dejstvo, da je ravno nanje pripeta etnična (narodna) identifikacija številnih izseljencev. Svoje slovenstvo doživljajo na svoj način, podobno, kot so to doživljali doma. Med slovenskimi izseljenci tako potica lahko postane Potica in polka Polka in tega ne smemo pozabiti. Prav tako moramo upoštevati, da je že pred leti rojena generacija rocka, popa, disca, rapa itd. Nekateri bi dejali, da to ni slovensko, da je to plod globalizacije¹⁸ in dokaz uničenja slovenske kulture. Ali je to res? Nenazadnje ima Slovenija npr. Laibach.¹⁹

Naj še enkrat poudarimo, da sodobne globalne kulture niso homogene, kar pomeni, da ne obstaja ena narodna ali nacionalna kultura, npr. slovenska. Kulturne raz-

¹⁷ Razumevanje pojmov velika in mala tradicija se nanaša na analize Dunje Rihtman Avguštin, Roberta Redfielda in Jordana Jelića (Rihtman Avguštin 1976, Jelić 1982). Več o tem tudi v delu *Ko tujina postane dom* (Lukšič-Hacin 1995, 167-173).

¹⁸ Razprava o usodi narodne (nacionalne) identitete v procesih globalizacije je zanimiva in še kako pomembna, a bi na tem mestu prenesla zelene pudarke razprave o pomenu kulturno umetniške dejavnosti med Slovenci po svetu na povsem druga težišča, zato se ji bomo izognili.

¹⁹ »Konec novembra je v Stockholmu nastopila znana slovenska rokovska skupina Laibach. Koncerta, ki je bil v popularni in vedno dobro obiskani diskoteki 'Gino', se je udeležilo približno 400 obiskovalcev. Dvorana je bila polna in organizatorji so nam povedali, da so bili zelo zadovoljni z obiskom in koncertom.« (Zorin 1997b, 39).

like znotraj globalne kulture nastopajo tako v diahroni kot sinhroni perspektivi. Danes se globalne kulture delijo na subkulture, ki so nosilke male tradicije, velika tradicija, ki je vplivnejša, pa je v rokah elit in vladajoče strukture. Razlike med tradicijama se najbolj izpostavljajo v ekstremnih situacijah in izseljenska je ena od njih.

Razlike med veliko in malo tradicijo so povezane z razlikami v izobrazbi, umetnosti, znanosti in kar bi radi posebej poudarili, v načinu življenja, ki je tesno povezano s tem, kako posameznik razmišlja in razume določene situacije in dogajanja. Različni so tudi simboli, miti, legende in rituali, ki utrjujejo kulturno identiteto, preko katere se zagotavlja kontinuiteta določene skupnosti. Tako pripadnost različnim tradicijam lahko predstavlja naslednjo močno pregrado pri vzpostavljanju stikov med različnimi posamezniki. Lahko bi celo rekli, da je pri izseljencih prišlo v določenih situacijah do pojava, ko so pripadniki različnih delnih družb, ki so obstajale znotraj globalne družbe, v izseljenstvu ustanovili lastne 'samostojne' skupnosti. Vse to je predvsem odvisno od dediščine, ki so jo priseljenci prinesli s sabo v novo kulturno okolje in jo takšno tudi ohranjali. V vsakem primeru pa imata obe tradiciji, ali še bolje rečeno vse alternativne oblike življenja (slovenske) kulture, velik pomen za ohranjanje etnične (narodne) identitete, ki predstavlja pomemben vidik posameznikove identitete in njene usklajenosti.

Druga pomembna ugotovitev, ki jo moramo za zaključek še enkrat izpostaviti pa je spoznanje, da morajo Slovenci po svetu postati akterji lastne dejavnosti. Za to jim primanjkuje strokovnjakov: zborovodij, raziskovalcev, učiteljev, arhivarjev, knjižničarjev, vodij dramskih sekcij, novinarjev, urednikov, lektorjev in prevajalcev. Rešitev bi lahko predstavljalo usposabljanje samih (zainteresiranih) izseljencev, da bi postali nosilci nekaterih naštetih aktivnosti. Razmisliti bi morali o možnostih, ki jih ponujata nova tehnologija in internet. Prav tako pa bi bil potreben razmislek o dvojezičnosti izseljenskega tiska. Dvojezičnost omogoča dostop do informacij tudi tistim mladim generacijam, ki se še vedno identificirajo s slovenstvom, a ne govorijo slovenščine. Prav tako pa z dvojezičnostjo odpade jezikovna pregrada in postane pisana beseda razumljiva tudi širšemu, drugače govorečemu okolju.

LITERATURA

- A. Z. (1997): München. V: Naša luč, št.10. Ognjišče, Ljubljana, str. 24-25.
- Bekš, Ljubo (1999): Zapisana ali zapeta slovenska beseda je del naše kulturne dediščine, ne glede na kraj bivanja. V: Naša luč, št. 2. Družina, Ljubljana, str. 2-6.
- Blaznik, Marjana (1997): Pevska turneja slovenskega delavskega društva Aumetz. V: Rodna gruda, št. 6. SIM, Ljubljana, str. 38.
- Budja, Avgušтина (1994): 'Srebrni jubilej' – 25-letnica slovenskega društva v Landskroni na Švedskem. V: Slovenski koledar '95. SIM, Ljubljana, str. 186-189.
- Cimerman, Ivan (1991): Z Mačkom na zahod. V: Rodna gruda, št. 2. SIM, Ljubljana, str.16-17.

- Cimerman, Ivan (1997): Sedem plodnih desetletij. V: Rodna gruda, št. 6. SIM, Ljubljana, str. 38-39.
- Černe, Ivan (1996): Zbor Vinko Vodopivec v Belgiji in na Nizozemskem. V: Rodna gruda, št. 7. SIM, Ljubljana, str. 36.
- Detela, Lev (1995): Razvejana posredniška dejavnost. V: Rodna gruda, št. 10. SIM, Ljubljana, str. 36.
- Detela, Lev (1998): Slovenski Dunaj in njegova kultura. V: Rodna gruda, št. 2. SIM, Ljubljana, str. 36.
- Grojzdek, Lojze (1997): Praznovanje 5.obletnice SKD Lipa v Münchnu. V: Rodna gruda, št. 8/9. SIM, Ljubljana, str. 38.
- G.S. (1997): Ingolstadt. V: Naša luč, št.10. Ognjišče, Ljubljana, str. 24.
- Jelić, Jordan (1982): Kritika Redfieldove teorije folk društva. Doktorsko delo, FSPN, Ljubljana.
- Klinar, Peter (1976): Mednarodne migracije. Obzorja, Maribor.
- Kmecl, Tomaž (1997): 'Mož moje žene' v Winterthuru. V: Rodna gruda, št. 6. SIM, Ljubljana, str. 38.
- Konda, Martina (1997): Binkošti v slovenski župniji v Berlinu. V: Rodna gruda, št. 8/9. SIM, Ljubljana, str. 39.
- Konda, Martina (1998a): Martinovanje z veselimi Štajerkami v Berlinu. V: Rodna gruda, št.2. SIM, Ljubljana, str. 37-38.
- Konda, Martina (1998b): Slovenska pesem in ljudski ples v 'Ungar Haus'. V: Rodna gruda, št. 2. SIM, Ljubljana, str. 37.
- Lukšič-Hacin, Marina (1995): Ko tujina postane dom. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Lukšič-Hacin, Marina (2001): Zgodbe in pričevanja – Slovenci na Švedskem. ZRC SAZU, Ljubljana.
- P.C. (1996): Predarlaska. V: Naša luč, št. 9. Ognjišče, Ljubljana, str. 20-22.
- Podgoršek, Robert (1995): Zürich. V: Naša luč, št. 9. Ognjišče, Ljubljana, str. 35.
- Podvinski, Zvone (1994a): Švedska. V: Naša luč, št. 3. Ognjišče, Ljubljana, str. 32-35.
- Podvinski, Zvone (1994b): Švedska. V: Naša luč, št. 11. Ognjišče, Ljubljana, str. 32-35.
- Podvinski, Zvone (1995): Dogodki s Švedska. V: Naša luč, št. 8. Ognjišče, Ljubljana, str. 30-31, 34.
- Prešeren, Jože (1996): Srečanje slovenskih pevskih zborov v Heerlenu. V: Rodna gruda, št. 7. SIM, Ljubljana, str. 36.
- Rakuš, Peter (1995): Vladimir Donaj – Slovenski zdomski učitelj v Švici, ki mu v Evropi in svetu ni enakega. V: Rodna gruda, št. 10. SIM, Ljubljana, str. 37.
- Rihtman-Avguštin, Dunja (1976): Ekonomska vrijednostne orientacije i modeli odločivanja tradicijskog društveno-kulturnog sustava. Doktorsko delo FSPN, Ljubljana.

- Rogelj, Janez (1992): Obisk pri Slovencih v zahodni Evropi. V: Rodna gruda, št.1. SIM, Ljubljana, str. 6-7.
- Smrekar, Ludvik (1998): Glasbeni večer v Winterthurju. V: Rodna gruda, št. 2. SIM, Ljubljana, str. 36-37.
- Stopar, Ciril M. (1997): Kaj je novega v Olofströmu. V: Rodna gruda, št. 5. SIM, Ljubljana, str. 39.
- Suhoveršnik, Ivan (1995): Srečanje s Slovenci v Berlinu. V: Rodna gruda, št. 10. SIM, Ljubljana, str. 36-37.
- Škruba, Karolina (1995): Novice iz Jadrana, Marlebach. V: Rodna gruda, št. 10. SIM, Ljubljana, str. 36.
- Turk Radikovič, Mira (1997): Kljukec in Pavliha v Frankfurtu. V: Rodna gruda, št. 8/9. SIM, Ljubljana, str. 38.
- Upravni odbor slovenskega društva SAVA Frankfurt (1997): Umetnost združuje. V: Rodna gruda, št. 8/9. SIM, Ljubljana, str. 38-39.
- Vojska, V. (1997): 15 let Slovenskega društva Slovenija Rūti in 20 let sodelovanja z občino Domžale. V: Rodna gruda, št. 5. SIM, Ljubljana, str. 39.
- Zore, Anton (1996): Linz. V: Naša luč, št. 9. Ognjišče, Ljubljana, str. 20.
- Zorin, Marjeta (1997a): Razstava slovenskega rojaka Karla Pesjaka 'Slovenija v mojem srcu'. V: Rodna gruda, št. 2. SIM, Ljubljana, str. 39.
- Zorin, Marjeta (1997b): Gostovanje skupine Laibach v Stockholmu. V: Rodna gruda, št. 2. SIM, Ljubljana, str. 39.
- Žitnik, Janja in Glušič, Helga (ur.)(1999): Slovenska izseljenska književnost (1-3). ZRC SAZU in Rokus, Ljubljana.
- Kranz, Srečko (1997) : Občni zbor 'Društva Slovencev v Kneževini Liechtenstein'. V: Rodna gruda, št.8/9. SIM, Ljubljana, str. 39-40.

SUMMARY

THE SIGNIFICANCE OF CULTURAL ARTISTIC ACTIVITY AMONG SLOVENE EMIGRANTS – WESTERN EUROPE

Marina Lukšič Hacin

The Slovenes who left for the Western European space are settled in different countries and meet with different legal, political and economic systems, which create for them different circumstances and conditions for life and work. Those are connected with bilateral agreements that Slovenia made with individual states. The situations people found themselves in, are different. Despite so we can find a few junctures when speaking of the cultural artistic activity among Slovenes living in the states of Western Europe. Everywhere the individuals organised themselves in various socie-

ties, associations, sections and activities. In doing so they of course took into consideration the rules in force for the immigrants of the state they immigrated to. The activity of those Slovenes is variegated and mainly in one way or another connected with the cultural artistic sphere. It can be individual when we speak of individual creators, or organised. In the first case individuals are either actively included in the life and work of an emigrant community, or not. They deal with their work individually – as writers, poets, musicians, artists – and involve in their work their own emigrant experience. In the case of organised activity the cultural artistic activity is connected with emigrant societies and organisations, with teaching Slovene language, with church activity, and sometimes with mass media, for example emigrant gazettes or gazettes for emigrants, radio and television broadcasts. Here we find drama sections, choirs, instrumental groups and ensembles, folklore groups, literary groups or sections etc (et cetera). The described activity, whether individual or organised, is to an external observer apparent at various performances, festivals and meetings. The cultural artistic activity among Slovenes in the states of Western Europe can thus be divided into three groups:

1. Activity connected with performances of guest groups or individuals from Slovenia among Slovene emigrants (in the organisation of an emigrant society, SIM or in the last few years SSK and Slovenija v svetu).

2. Visits of emigrant groups or individual artists to Slovenia (cultural performances are in those cases organised either on the state level or more locally, for example in the cases of fraternisation of some Slovene communities with separate emigrant societies in Europe). To be mentioned is the organisation of annual meetings of Slovene emigrants in Slovenia, which are accompanied by numerous cultural and artistic performances (in the past those meetings were being organised by Slovenska izseljenska matica, while at present similar meetings are organised by Slovenski svetovni kongres and by Slovenija v svetu).

3. Activity that is carried out with the cooperation among emigrants:

a) within individual states in societies, between societies and somewhere on association level;

b) between societies from different states.

The mentioned activity is designed for emigrants themselves, and at times for the environment they immigrated to – the latter tries to acquaint the new environment with Slovene culture and is usually carried out in cooperation with immigrants from different countries or with cultural-artistic societies of the majority environment.

When we speak of the significance of cultural-artistic activity among emigrants, we must necessarily expose its important role in preserving national identity within the first generation of migrants, and within their descendants in particular.